

Pwyllgor	Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi
Teitl yr Adroddiad	Strategaeth Iaith Uwchradd
Dyddiad y cyfarfod	26 Medi 2017
Awdur	Garem Jackson, Pennaeth Addysg
Aelod Cabinet Perthnasol	Cynghorydd Gareth Thomas

1. CEFNDIR

Cyflwynir yr adroddiad yma ynghyd â fersiwn drafft o Strategaeth Iaith Uwchradd Gwynedd ar gais y Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi.

Gofynnwyd i'r adroddiad gyfarch nifer o gwestiynau a ddarparwyd gan aelodau'r pwyllgor ymlaen llaw, a cheisir cyfarch y cwestiynau hynny yn eu trefn yn y blaenadroddiad hwn.

2. I BA RADDAU MAE'R STRATEGAETH IAITH UWCHRADD YN SICRHAU DILYNIANT O'R SIARTER IAITH CYNRADD?

Ers lansio Siarter Iaith Gymraeg yng Ngwynedd, mae gwaith arloesol wedi digwydd yn ein hysgolion cynradd i ddylanwadu ar ddefnydd cymdeithasol plant o'r Gymraeg. Er mwyn sicrhau dilyniant cadarn i'r Siarter, lluniwyd Strategaeth Iaith Uwchradd er mwyn rhoi arweiniad clir i'n hysgolion uwchradd am dechnegau newid arferion iaith a'r gwahanol ffyrdd o ddylanwadu ar iaith gymdeithasol disgyblion y tu mewn a thu allan i'r ysgol.

Yn yr un modd â'r Siarter Iaith Cynradd, mae'r Strategaeth Iaith Uwchradd yn gofyn am gyfranogiad gan bob aelod o gymuned yr ysgol – y cyngor ysgol, y disgyblion, y gweithlu, rhieni, llywodraethwyr a'r gymuned ehangach er mwyn sicrhau perchnogaeth lawn gan holl randdeiliaid yr ysgol.

Yn yr un modd ac y disgwylir i'r ysgolion cynradd lunio cynllun gweithredu er mwyn ymateb i ofynion efydd, arian ac aur y Siarter Iaith, disgwylir i bob ysgol uwchradd lunio cynllun gweithredu mewn ymateb i'r Strategaeth Iaith Uwchradd. Er mwyn cyflawni hynny, yn ystod tymor yr haf, bu Carys Lake yn ymweld â phennaeth bob un o'r ysgolion uwchradd er mwyn trafod eu cynlluniau gweithredu gyda hwy, ac mae pob ysgol yn y broses o gyflwyno eu cynlluniau gweithredu i Carys Lake ar hyn o bryd.

Felly, er nad Siarter Iaith yw'r cynllun a weithredir yn yr ysgolion uwchradd er mwyn dylanwadu ar ddefnydd cymdeithasol pobl ifanc o'r Gymraeg, y mae elfennau a disgwyliadau cyffelyb i'w gweithredu rhwng y Siarter Iaith Cynradd a'r Strategaeth Iaith Uwchradd, fydd yn sicrhau dilyniant priodol rhwng yr ysgolion cynradd ac uwchradd.

3. BETH YW'R WYBODAETH O'R DATA GWAELODLIN AR DDEFNYDD O'R GYMRAEG MEWN YSGOLION UWCHRADD?

Mae'r 'gwe iaith', sef holiadur ar-lein a ddatblygwyd i fesur defnydd cymdeithasol plant o'r Gymraeg yn yr ysgolion cynradd, wedi ei pheilota gyda disgyblion Blwyddyn 7 yr ysgolion uwchradd yn ystod 2016. Bwriad y peilot oedd gweld pa mor ymarferol ydoedd galluogi pob disgybl Blwyddyn 7 i lenwi'r holiadur, a faint o amser ac adnoddau a gymer hynny.

Er bod nifer sylweddol o ddisgyblion Blwyddyn 7 wedi cwblhau'r we iaith, yn anffodus, nid oes modd defnyddio'r data a gasglwyd gan fod nifer y disgyblion a gwblhaodd y we iaith ym mis Medi 2016 yn wahanol i nifer y disgyblion a gwblhaodd y we iaith ym mis Mawrth 2017. O ganlyniad, nid oes modd gwneud dadansoddiad ystyrlon o'r data.

Mae'r Strategaeth Iaith Uwchradd yn wahanol i'r Siarter Iaith Cynradd yn sgil y ffaith fod y Strategaeth Uwchradd yn cwmpasu'r elfen gwricwlaidd yn ogystal â defnydd cymdeithasol pobl ifanc o'r Gymraeg. O ganlyniad, mae'r holiadur gwe iaith wedi ei addasu ar gyfer yr uwchradd er mwyn ymgorffori'r ddwy elfen yma, gan sicrhau ar yr un pryd, gysondeb yn rhai o'r cwestiynau er sicrhau bod modd tracio cynnydd yn y defnydd cymdeithasol o'r Gymraeg o'r cynradd i'r uwchradd.

Byddwn yn sefydlu gwaelodlin o'r newydd gyda'r holiadur diwygiedig ym mis Hydref 2017, i gyd-fynd gyda dechrau cyfnod gweithredu'r Strategaeth Iaith Uwchradd.

4. BETH YW UCHELGAIS Y STRATEGAETH?

Mae Cyngor Gwynedd yn gwbl ymrwymedig i gyfundrefn o ysgolion uwchradd blaengar a rhagorol sy'n hyrwyddo'r Gymraeg ym mhob agwedd o'u gwaith.

Nod y Strategaeth Iaith Uwchradd yw hyrwyddo defnydd cymdeithasol plant a phobl ifanc o'r Gymraeg a'i datblygu fel cyfrwng effeithiol ar gyfer bywyd a gwaith yr ysgol yn ei holl agweddau.

Bydd y Strategaeth yn offeryn cynllunio effeithiol, gan adeiladu ar lwyddiant y Siarter Iaith Cynradd, ar gyfer arwain at gynnydd pellach yn nefnydd cymdeithasol a chwricwlaidd disgyblion o'r Gymraeg.

Mae'n cefnogi gweledigaeth Strategaeth Iaith Gwynedd i sicrhau bod y Gymraeg yn ffynnu. Trwy roi pwyslais ar y Gymraeg, sicrhau bod plant Gwynedd yn hyfedr a hyderus ddwyieithog ac yn ymfalchïo yn y gwerth ychwanegol a roddir iddynt o gael dwy iaith, eu bod yn gallu defnyddio'r ddwy iaith yn hyderus yn gymdeithasol ac yn broffesiynol wedi gadael yr ysgol a'u bod yn y pen draw yn trosglwyddo'r ddwy iaith i'r genhedlaeth nesaf yng Ngwynedd.

5. YDI'R STRATEGAETH WEDI EI LLUNIO AR Y CYD GYDAG YSGOLION A SUT CAFODD HYN EI WNEUD?

Lluniwyd y Strategaeth hon dan arweiniad Carys Lake, Arweinydd Canolfan Iaith Uwchradd Gwynedd a chyda chydweithrediad gweithgor o benaethiaid a dirprwyon uwchradd a swyddogion Cyngor Gwynedd. Roedd y gweithgor yn cynrychioli ystod o ysgolion uwchradd sy'n amrywio o ran lleoliad daearyddol, maint, cefndir a chyd-destun ieithyddol, sef:

- Ysgol Brynrefail
- Ysgol Friars
- Ysgol Tryfan
- Ysgol Eifionydd
- Ysgol Glan y Môr
- Ysgol Uwchradd Tywydd
- Swyddog Rheoli Perfformiad, Adran Addysg, Cyngor Gwynedd
- Rheolwr Gwasanaethau Iaith Gymraeg, Cyngor Gwynedd

Sicrhawyd mewnbwn gwerthfawr a brwd i'r Strategaeth gan ddysgwyr uwchradd o wahanol gefndiroedd ieithyddol gan gynnwys Cymry cynhenid, dysgwyr rhugl, a dysgwyr mwy elfennol. Bu ymweliadau'r Cydlynnydd gyda grwpiau o ddisgyblion yn gyfle i sbydu syniadau o bob math. Roedd brwdfrydedd heintus y disgyblion hyn yn creu argraff arbennig.

Cyflwynwyd drafft o'r Strategaeth Iaith Uwchradd gerbron Grŵp Cynllunio Strategol Uwchradd (pob pennaeth uwchradd a'r Adran Addysg yn bresennol) gan y Pennaeth Addysg a Chydlynnydd y Strategaeth Iaith Uwchradd. Yno, derbyniwyd cefnogaeth i amcanion y Strategaeth, ac felly ymrwymiad i weithredu gan yr 14 ysgol uwchradd gyda chefnogaeth Cydlynnydd Strategaeth Iaith Uwchradd.

6. YDI'R STRATEGAETH WEDI CYFARCH MATERION SY'N CODI O'R YMCHWILIAD CRAFFU ADDYSG GYMRAEG?

Mae'r Strategaeth Iaith Uwchradd yn canolbwyntio ar y Gymraeg ac Addysg, ac yn cwmpasu elfennau cwricwlaidd yn ogystal â defnydd cymdeithasol o'r iaith. Mae pedwar prif faes y mae'r Strategaeth yn ceisio ymateb iddynt:

- Cymraeg Iaith Gyntaf
- Cymraeg Ail Iaith
- Y Gymraeg fel cyfrwng
- Defnydd cymdeithasol pobl ifanc o'r Gymraeg

Mae'r Aelod Cabinet Addysg eisoes wedi cyflwyno adroddiad cynnydd yn erbyn argymhellion yr Adroddiad Ymchwiliad Craffu Addysg Gymraeg gerbron y Pwyllgor Craffu Gwasanaethau ym mis Ionawr 2016. Roedd nifer o argymhellion yr adroddiad eisoes wedi eu cyflawni ar y pryd, ond bod un argymhelliad mewn perthynas â'r Polisi Iaith yn parhau.

Roedd yr argymhelliad hwnnw yn ymwneud â gweithrediad, cysondeb a llwyddiant Polisi Iaith Cyngor Gwynedd yn ysgolion y sir, ar sail astudiaeth o dair ardal benodol, ble daethpwyd i'r casgliad fod 'dehongli'r polisi'n amrywio'n arw ac yn ddibynol ar ddemograffi ieithyddol dalgylchoedd ysgolion yn ogystal ag o ran sêl athrawon a phrifathrawon dros y Gymraeg. Nodwyd hefyd 'nad oes cysondeb nac ychwaith ddealltwriaeth cyffredinol o'r gofynion'.

O ganlyniad, cynhaliwyd trafodaethau gyda phenaethiaid pob ysgol uwchradd yng Ngwynedd, er sicrhau eglurder a chysondeb yn y modd y maent yn diffinio eu hunain (yn unol â chategori ieithyddol Llywodraeth Cymru). Mae diffiniadau'r ysgolion wedi eu cynnwys fel atodiad i'r Strategaeth Iaith Uwchradd, a bydd yn rhan o'r modd y caiff y Strategaeth ei monitro gan Gydlynnydd y Strategaeth a'r Adran Addysg.

At hyn, rhaid cydnabod bod cyd-destun a'r cyfeiriad ar gyfer y Strategaeth Iaith Uwchradd wedi ei seilio ar nifer o ddogfennau polisi allweddol, yn eu plith Adroddiad Ymchwiliad Craffu Addysg Gymraeg, sef:

- Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg
- Adroddiad Ymchwiliad Craffu Addysg Gymraeg
- Adroddiad Astudiaeth Alun Charles
- Prosiect Cefnogi Arferion iaith (PCAI), Llywodraeth Cymru
- Strategaeth Iaith Gwynedd
- Cynyddu Defnydd Cymdeithasol o'r Gymraeg gan Blant a Phobl Ifanc Ysgolion Uwchradd Gwynedd , Adroddiad Trywydd
- Cymraeg 2050, Llywodraeth Cymru
- Fframwaith ar gyfer cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg gan blant a phobl ifanc, Llywodraeth Cymru
- Dyfodol Llwyddiannus, Adolygiad Donaldson

7. SYLWADAU

Gwahoddir unrhyw sylwadau neu gwestiynau atodol gan aelodau'r Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi ar y Strategaeth Iaith Uwchradd.